

Bóg – Natura – Metawszechświat

15 kwietnia 2014

Koncepcje panteistyczne w rodzimowierstwie słowiańskim.

Religie towarzyszą człowiekowi od zarania dziejów, a ich powstanie nie jest zwykle procesem natychmiastowym. Zazwyczaj nie powstają one z dnia na dzień, lecz kształtują się na przestrzeni wieków, starając się w zrozumiały sposób opisać otaczający daną grupę społeczną świat (obszar ziemi, na której dana społeczność żyje, dotyczące ją prawa natury). To niejako efekt naturalnej relacji między człowiekiem i otaczającą go przyrodą... I głównie z tego powodu, pod pewnymi względami, inne będą wierzenia ludów pustynnych, inne mieszkańców zielonych łąk i lasów, a jeszcze inne mroźnych, skutych lodem, równin. Z tego też powodu rodzime wyznania najlepiej sprawdzają się dla kultur, których są częścią.

Z drugiej strony wszystkie one zasadniczo starają się odpowiedzieć na te same, nurtujące człowieka niemal od zawsze, pytania – dotyczące zasad funkcjonowania świata, sensu życia i tajemnicy śmierci oraz pochodzenia samej ludzkości... Są przez to spokrewnione i pod pewnymi aspektami podobne. Częściowo zbieżne zagadnienia, obecne w różnych systemach wyznaniowych, mogą wówczas występować pomimo dość umownego (pozostającego w opozycji do siebie) podziału na tzw. religie objawione i naturalne[1] (a konkretnie, pomimo prób dowiedzenia wyższości jednego systemu wyznaniowego nad innymi w ramach przedstawionej wyżej klasyfikacji).

Przedstawiciele tych pierwszych wychodzą z założenia, że to istoty boskie, niemal bezpośrednio, przekazują prorokom prawdy o świecie i bogach, które to prawdy zostają następnie spisane w świętych księgach [Wikipedia: r. objawione]. Z kolei wyznawcy religii naturalnych (czyli istniejących niejako od

zawsze, a dokładniej od początku historii danej grupy etnicznej czy narodu, opierających się na zmysłowej i pozazmysłowej obserwacji otaczającego nas świata – choć także w ich ramach spotyka się bezpośrednie relacje z istotami wyższymi – do których m.in. zalicza się rodzimowierstwo słowiańskie) kontrargumentują, iż Natura (gdzie szereg Bóstw stanowi poszczególne aspekty natury lub poprzez te aspekty natury przejawia swe istnienie) nie potrzebuje żadnych domniemyanych świętych ksiąg (co m.in. również nie sprzyja dogmatyzmowi), by jej prawa były respektowane.

Religie naturalne oparte są na tradycji, przekazywanej w ciągu pokoleń. Święte księgi, nawet jeśli istnieją, są jedynie zapisem owej tradycji (nie uważa się ich za objawione, czy też podyktowane przez istoty wyższe, jak ma to miejsce np. w przypadku judaizmu, chrześcijaństwa czy islamu) [Wikipedia: r. naturalna]. W przypadku religii naturalnych zazwyczaj nie występuje natomiast uniwersalizm, mogący przyczynić się do powstania w nich jakiejś szczególnej (charakterystycznej zwłaszcza dla globalnych, monoteistycznych religii objawionych) tendencji do nawracania osób spoza danej grupy. Z kolei samo pojęcie religii objawionych – jako sposób klasyfikacji oparty w głównej mierze na subiektywnym założeniu wyznaniowym w ramach danej religii – jest coraz częściej krytykowane i zastępowane bardziej trafnym terminem religii założonych (czyli takich, których początki związane są z działalnością założyciela czy proroka – okres tej działalności uznawany jest za początek historii danej religii).

Tradycyjne, przedchrześcijańskie wierzenia i praktyki ludów Europy (inaczej niż islam czy chrześcijaństwo) nie stanowią skodyfikowanych zamkniętych systemów, a raczej cechuje je nieustanna zmiana i dostosowywanie do bieżących warunków życia wyznawców [Wikipedia: r. rodzime Europy]. W przypadku rodzimowierstwa wykazującego politeizm hierarchiczny (z jednym bóstwem na szczycie) oprócz podstawowego podziału na taki, w którym hierarchia bóstw jest ściśle określona, gdzie raz to,

raz inne bóstwo pełni nadrzędną funkcję w zależności od warunków i potrzeb danej grupy oraz takiego, w którym hierarchia jest ustalona raz na zawsze, ponieważ jedno i to samo bóstwo pełni funkcje nadrzędne (przy czym hierarchia pozostałych bóstw może tu być równie ściśle ustalona raz na zawsze, lub też jak w przypadku pierwszym być zależna od warunków i potrzeb danej grupy) [2], dodatkowo wyodrębnić można niejako formę pośrednią polegającą na tym, iż u tego samego bóstwa, posiadającego kilka głównych przymiotów, nad którymi sprawuje pieczę, w zależności od okoliczności dominującym staje się aspekt najbardziej w danej sytuacji pożądany (to samo bóstwo w czasie pokoju może pełnić rolę bóstwa urodzaju, a w czasie zagrożenia przyjmować rolę bóstwa wojny).

Rodzimowierstwo słowiańskie – jako religia etniczna – to system wierzeń wyznawanych przez Słowian, wykształcony w obrębie tej konkretnej grupy etnicznej i ściśle związany z jej tradycją, kulturą i specyfiką zamieszkiwanego terenu. System istniejący zasadniczo od początku historii danej grupy etnicznej czy narodu – jako religia naturalna – oparty jest na tradycji przekazywanej w ciągu pokoleń. W przypadku rodzimowierstwa słowiańskiego chodzi tu głównie o odwołanie się do tradycji wspólnot słowiańskich (czasem jednak z elementami opartymi na rodowodzie celtyckim, germańskim lub pruskim – czyli dawnych plemion zamieszkujących obecne tereny Polski, których kultury wzajemnie się przenikały, a których wspólnym mianownikiem była świętość natury).

Absolut (z łaciny absolutus – bezwarunkowy, niezwiązany), osobowy bądź nieosobowy byt pierwotny i doskonały, całkowicie niezależny, niczym nieograniczony, posiadający w sobie wszelkie racje swego istnienia; pełnia bytu.

O ile jednak rodzimowierstwo (czy nawet tzw. neopogaństwo) wyraźnie odwołuje się do kultu natury, nie znaczy to bynajmniej, iż postrzeganie rodzimych bogów ogranicza się (jak zdają się sądzić niektórzy) wyłącznie do jej symboliki... Na

przykładzie rodzimowierstwa słowiańskiego w grę wchodzić bowiem może swego rodzaju wielopłaszczyznowe postrzeganie danego aspektu. W przypadku utożsamiającym Naturę – cały otaczający nas świat – z Bogiem Najwyższym, będącym absolutem, jest On zazwyczaj Bogiem bezosobowym lub niepodlegającym w pełni ludzkiemu poznaniu (trudno bowiem, by dla opisu tego rodzaju bytu najwyższego – wiecznego, nieskończonego i nieograniczonego – adekwatne były skończone i ograniczone, ludzkie kryteria)... Jest On z kolei reprezentowany przez szereg bóstw stanowiących poszczególne aspekty natury lub poprzez te aspekty natury przejawiający swe istnienie (np.: Swaróg – bóstwo ognia, słońca, Perun – bóstwo burzy, wojny, Rod – bóstwo losu, Weles – bóstwo magii, a także zaświatów, Mokosz – bóstwo wilgotnej ziemi, płodności i urodzaju itd.)[3]... Jedno bowiem wcale nie musi wykluczać drugiego.

Panteizm [gr. πάν „wszystko”, θεός „Bóg” – wszystko jest w Bogu] to ogólna nazwa doktryn filozoficznych lub religijnych utożsamiających Boga ze światem. Panteizm przyjmowany jest za przeciwieństwo teizmu, zdefiniowanego jako wiara w Boga jedynego, osobowego[4], transcendentnego, będącego stwórcą świata i ludzi oraz sprawującego opiekę nad światem. Wyróżnia się panteizm emanacyjny (Plotyn), naturalistyczny (G. Bruno), obiektywny (B. Spinoza), idealistyczny (G.W.F. Hegel), ewolucjonistyczny (E. Renan). [5] [6]

Początków panteizmu w sensie ogólniejszym dopatrywać się można już w tzw. wierzeniach prymitywnych, w których wyobrażenia bogów wiązano z przyrodą i jej siłami. Takie rozumienie nie oddaje jednak treści tego, co współcześnie rozumiemy przez panteizm, gdyż brak w nim widzenia bóstwa jako czynnej zasady „całego świata”. Panteizm w rozumieniu dzisiejszej religii i filozofii jest kierunkiem, według którego wyobrażenie bóstwa (absolutu) utożsamia się ze światem i występuje jako czynna zasada świata (wówczas panteizm może być wręcz postrzegany jako szczególna forma monoteizmu). Człowiek według tej koncepcji, jest częścią świata, a więc i częścią bóstwa. Mimo

to elementy religii panteistycznych często pojawiają się w historii wielu religii, nawet takich, które uznają istnienie osobowego boga (wystarczy wspomnieć o mistyce, która pojawia się w wielu współczesnych religiach) [7] – rodzimowierstwo (czy nawet neopogaństwo), wyraźnie odwołujące się do kultu natury, nie jest tu więc jakimś szczególnym ewenementem.

Wieloświat (multiwersum, multiświat, metawszechświat[8], super-wszechświat, multiwszechświat, ultrawszechświat) – zbiór wszelkich możliwych wszechświatów, zawierający w sobie wszystko inne (w tym wszystkie możliwe, potencjalne – niezależnie od rozważanych czasoprzestrzeni lub wymiarów, w których się znajdują – wszechświaty; w tym także tak zwane wszechświaty równoległe).[9] Cały otaczający nas świat (jeden ze sposobów opisanego otaczającego nas, znanego i nieznanego nam, świata).

Niemal wszystkie formalnie istniejące i współcześnie zarejestrowane związki rodzimowiercze zawierają w swych założeniach elementy panteizmu, ocierając się wręcz o koncepcje Metawszechświata (choć tylko jeden z nich w swych deklaracjach otwarcie używa współczesnego terminu Metawszechświat). Przykładowo (czyniący to w najmniejszym stopniu) ZZW Słowiańska Wiara deklaruje: „Słowiańscy Bogowie, czczeni od tysiącleci są dla nas najpiękniejszym i najbliższym sercu wyobrażeniem Boskiej Mocy[10]. Bogowie stanowią zhierarchizowany, wielopostaciowy, wzajemnie uzupełniający się ład. Porządek wyłoniiony z chaosu.” W deklaracjach ZW Rodzima Wiara odnajdujemy z kolei zapisy: „Lehici czczą Bogów jak wszyscy Aryowie, czcząc Słońce i cały Wszech-Świat, Matkę-Ziemię naszą rodzicielkę i całą Przyrodę. [...] Wiecznie rozwija się wszechogarniający człowieka jednorodny Bogo-Świat. [...] Rodzima Wiara opierając się na dziedzictwie naszych przodków Prapoiaków Słowian, doświadczeniu pokoleń, rozsądku, rozumie i nauce, przyznaje, że ten nieskończony, nieograniczony czymkolwiek Świat, w którym żyjemy, który stopniowo poznajemy, to nasza jedyna Rzeczywistość ujęta w prawa Przyrody – świat

Bogów i Ludzi.”. W przypadku Rodzimego Kościoła Polskiego otwarcie mówi się natomiast, że jest to: „Henoteizm (forma politeizmu, zakładająca pewną hierarchię bóstw) nacechowany panteizmem (czy nawet panenteizmem), opierający się na przekonaniu, że o losie świata decyduje siła kosmiczna zwana Bogiem Najwyższym (przez wielu rodzimowierców z RKP utożsamianym z Metawszechświatem)”...[11]

W związku z tym współczesne rodzimowierstwo słowiańskie określić można najczęściej (w zależności od koncepcji, która dominuje) jako politeizm nacechowany panteizmem lub też jako panteizm nacechowany politeizmem (przy czym między tymi zasadniczymi dwoma trendami wyodrębnić można różnego rodzaju stany pośrednie).[12] W pierwszym przypadku wiele bóstw składa się wspólnie na swego rodzaju absolut lub też (przy czym jedno nie musi zaraz wykluczać drugiego) na cały otaczający nas świat (gdzie szereg bóstw stanowi poszczególne aspekty natury lub poprzez te aspekty natury przejawia swe istnienie). W drugim przypadku chodzi zazwyczaj o henoteizm, czyli formę politeizmu zakładającego pewną hierarchię bóstw, z których to np. najwyższe bóstwo (Bóg Najwyższy) przyjmuje formę absolutu, tożsamego z całym otaczającym nas światem, metawszechświatem (a np. pomniejsze bóstwa stanowią wówczas przejaw Jego poszczególnych aspektów).

Autor: Ratomir Wilkowski

Źródło: „Gniazdo” nr 1 (10) 2011

Opublikowano w „Wolnych Mediach” na prośbę autora

PRZYPISY

[1] Podział na religie naturalne i objawione (założone) jest dość umowny, gdyż zdecydowaną większość religii uznać można na pewnym etapie ich formowania za naturalne, podobnie jak równie wiele z nich uznać można za kiedyś tam założone – kiedyś tam uznane (mniej lub bardziej) formalnie za religię (przy czym w przypadku tzw. objawień, głównym decydującym o tym czynnikiem jest zazwyczaj założenie teologiczne, występujące wyłącznie w

ramach danego systemu wyznaniowego, którego dotyczy).

[2] Zarys dziejów religii, ISKRY 1968 Warszawa, s. 25.

[3] Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż założenia te nie są bezwzględnie przedkładane (narzucane) na całość rodzimowierstwa choćby dlatego, że rodzimowierstwo trudno uznać za system dogmatyczny.

[4] Panteizm zazwyczaj neguje Boga jako osobę – istotę rozumną w ludzkich (istot skończonych i ograniczonych np. przez czas i miejsce) kryteriach. Trudno porównywać czy nawet szukać analogii z ludzką świadomością i percepcją postrzegania, w odniesieniu do bytu wyższego, a tym bardziej najwyższego, stanowiącego absolut (trudno w tym przypadku o pełną personifikację).

[5] Słownik filozofii – Julia Didier, Wyd. Książnica 2002 Katowice, ISBN 83-7132-506-1, s.282.

[6] <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3953900>

[7] Zarys dziejów religii, ISKRY 1968 Warszawa, s. 26.

[8] Przedrostek META~ w terminie tym został użyty w znaczeniu: będący ponad, przewyższający, wykraczający poza; wyższego stopnia [Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego].

[9] Metawszechświat jako teoria naukowa zasadniczo nie stanowi kwestii wiary – co najwyżej może ją stanowić utożsamianie metawszechświata – całego otaczającego nas świata – z Bogiem Najwyższym, tożsamym z Absolutem. W tym miejscu warto natomiast, by osoby uznające się za panteistów doprecyzowały, jak daleko sięga postrzeganie otaczającego ich świata i która ze znanych im koncepcji opisuje go najszerzej...

[10] Użyta w pisowni duża litera wskazywać może na swego rodzaju byt jednostkowy.

[11] Więcej tego rodzaju porównań w artykule Rodzima Wiara, Słowiańska Wiara, Rodzimy Kościół Polski – porównanie założeń...

[12] Znajduje to potwierdzenie w przeprowadzonych w 2012 roku badaniach, których opracowanie na portalu WolneMedia.net przedstawiliśmy w artykule „Rodzimowierca, poganin, neopoganin”

<http://wolnemediamedia.net/wierzenia/rodzimowierca-poganin-neopoganin/>